

RDEČI PRAPOR

Glasiilo jugoslovanske socialne demokracije.

Izhaja v Ljubljani
vsaki petek.

Naročnina znaša: Za avstro-
ogrske kraje za celo leto
5:44 K, za pol leta 2:72 K,
za četrt leta 1:36 K. — Za
Nemčijo za celo leto 5:96 K,
za pol leta 2:98 K, za četrt
leta 1:49 K. — Za Ameriko
za celo leto 7:28 K.

Posamezne številke
stanejo 10 vin.

Reklamacije so poštnine pro-
ste. Nefrankirana pisma se
ne sprejemajo. Rokopisi se
ne vračajo.

Štev. 49.

V Ljubljani, dne 8. decembra 1905.

Leto VIII.

NASLOVI:

Za vse dopise, rokopise, pisma, tičoča se lista:
Uredništvo „Rdečega Prapora“, Ljubljana.
Za denarne pošiljatve, naročila, reklamacije, in-
sertate i. t. d.:

Upravništvo „Rdečega Prapora“, Ljubljana.
Židovske ulice šte. 5/I.

Spletkarije proti volilni pravici.

Prizor za bogove! Knezi in grofi, eksce-
lence in „jasnosti“ se puntajo proti vladi in
revoltirajo proti programu svojega cesarja. Fu-
rija privilegij je razdražena, pa besni in rohni
v onemogli jezi in če čita človek govore udov
gosposke zbornice, ne da bi pogledal na imena
govornikov, mora misliti, da je zašel na shod
najplebejskih plebejcev, ne pa med najbolj
visokorodno gospodo te države.

Volilna reforma vstvarja res čudeže. No-
bena druga reč ne bi bila mogla spraviti toliko
življenja med tiste mumije, kakor Gautscheva
izjava, s katero je napovedal volilno preosnovno.
Že to je dokaz za neobhodno, nujno potrebo
splošne in enake volilne pravice. Stvar, ki iz-
rablja življenje iz grobov, še preden je sama
dobila popolno živo obliko, je edini lek za to
žalostno državo, ki ne more ne živeti, ne
umreti. Če so govorance Thunov in Auers-
pergov, Plenerjev in Matušev še bolj prazne
in nezmislne, je že to dokaz velikanskega
pomena splošne in enake volilne pravice, da
jim odpre usta, ko se le pokaže na obzorju.

In vendar je groteska, ki se odigrava v
gosposki zbornici, ponekod čudna. Nihče ni
pričakoval, da se bode velefevdalna gospoda
navduševala za splošno in enako volilno pra-
vico. Bornirano, ošabno sovraštvo teh ostan-
kov srednjega veka napram ljudstvu, zlasti
napram delavcem, je predobro znano. Bistrega
vida za zgodovinske potrebe jim tudi ni mo-
goče pripisovati. Ali če bi bilo skrajno napa-
čno, meriti jih morda z merilom drugih
privilegirancev iz zgodovinskih časov, ki so

pod sugestivnim uplivom velikanskih dogodkov
sami storili korak, ki je postal potreben, bi se
bilo smelo računati vsaj s težkopadnostjo in
lenobo ljudi, ki niso bili nikdar vajeni dela in
ki se vzpričo najvažnejših zakonodajnih opr-
avil nikoli niso povzpeli višje, kakor do nerodno
stiliziranih izjav.

Kaj je političnim penzionistom v gosposki
zbornici sploh mar volilna pravica za zbornico
poslancev? Baron Gautsch je sicer v svoji iz-
javi omenil tudi eventualno reformo gosposke
zbornice. Dobro. Lahko bi se razumelo, ako
bi se bili komodni gospodje tukaj postavili
na noge, da bi varovali svoje najlastnejše pri-
vilegije. Ali posegati tako vehementno v re-
formo, ki se tiče druge zbornice in prejudici-
rati njenim lastnim sklepom, je najmanj ne-
taktno in pokazuje, da vsa tista fina vzgoja,
vse tiste dobre manire, s katerimi nam hoče
prevzetna družba vsak dan imponirati, ni vredna
piškavega oreha in da so gospodje s finostjo
komaj površno malo lakirani.

In ravno tak je njih patriotizem, taka je
njih lojalnost. Puhloglavi Svarcenberg pripo-
veduje v zbornici, da so socialni demokratje
republikanci. Isti Svarcenberg pa grmi z dvor-
nim svetnikom Lammaschem, z grofom Pinin-
skim in s podobnimi junaki proti reformi, o
kateri je avstrijski cesar drju. Perathonerju
dejal, da je neizogibno potrebna.

Dobro je, da se to enkrat pokaže v jas-
nosti belega dneva. Eden tistih prezgodaj se-
nilnih mož je hotel biti dovtipen, pa je dejal,
da se bode končno krona opirala na socialno
demokracijo in da postane rdeča zastava zna-
menje postavnosti v črno-rumeni državi. Ko-
liko se sme krona opirati na fevdalno aristo-
kracijo, ki dela kupčije s svojo lojalnostjo,
pokazuje letošnje leto dosti jasno na Ogrskem
— in sedaj v Avstriji. Zopet je prišel pri tej
družbi do veljave znani verz:

Und der König absolut,
wenn er unsern Willen tut.

Baron Gautsch, ki je spominjal v tej anti-
kvirani zbornici skoraj na proroka v puščavi,

svetu in nikoli ni Amalija slišala besede, ki bi
jo mogla le količkaj užaliti.

V takih razmerah je kmalu pozabila na
vso preteklost in samo današnji dan je imel
za njo stvarno veljavo. Vse živeje se je za-
nimala za reči, ki je bila nekdanj napram njim
popolnoma ravnodušna. V klub so zahajale
tudi druge dame, ki so ji začetkoma imponi-
rale, kakor imponira vsakemu novincu izurjen
strokovnjak. Malo je govorila, pač pa je mnogo
poslušala in opazovala. Za dirke in podobne
predmete pogovorov ni imela smisla. Odprle
pa so se ji oči za toaletto tako, da ji je obla-
čenje postalo prava znanost. Kmalu je bila v
tem ravna vsem drugim in njene želje so do-
bile dosti snovi. Modni časopisi, izložbena
okna trgovin, obleke znanih celebritet so za-
vzemale vse njene misli. In čudno! Ko je opa-
zila, da je na tem polju postala ravna drugim,
je očutila sploh večjo sigurnost in razvozljal se
ji je jezik tako, da so morale druge neopaženo
govoriti o rečeh, ki jih je sama spravila na
dnevni red. Vedno več pozornosti se ji je po-
svečevalo. Tudi gospodje so se radi sukali
okoli nje in včasih je opazila že v očeh kake
dame čuden ogenj, kakor da bi se imela raz-

je odgovarjal energično ter je napovedal, da
pojde na poti volilne pravice do konca, dobro
vedoč, da je konec zmaga ali pa njegov padec.
Besede, ki jim mora tudi nasprotnik gospoda
Gautscha priznati možnost. Ali naj se izvrši
usoda barona Gautscha kakorsibodi. Ministrski
predsednik lahko pade, volilna reforma ne
more več pasti, kajti podpirajo jo močnejše
rame, kakor ministreve.

Zakrknjenci v gosposki zbornici so pa ne-
previdni. Sedanji boj, mogočen, prepomemben
in prevažen, se je vnel za splošno in enako
volilno pravico v poslansko zbornico; cilj mu
je odstranitev privilegij v tej zbornici. Na
gosposko zbornico ni mislil nihče v tem času.
Gospoda naj pazi, da se ne zbudi z enako
elementarno močjo še druga misel. Sedanja
doba ni kar nič primerna za demonstracijo,
kakšna ovira svobodnemu razvoju in življenju
je ta predpotopni privesek konstitucije. Delav-
stvo je ravno v pravem razpoloženju za boj.
Če se zdi „plemenitažem“ premalo boja, ga
prav lahko dožive več.

* * *

Spletkarstvo na vseh koncih in krajih!
Komaj je podal baron Gautsch svojo izjavo v
parlamentu, pa je že začelo rovarjenje, ki živo
spominja na zadnje dni Taaffeove vlade. Tisti,
ki so lani pozdravljali s praznimi rokami pri-
hajajočega Gautscha kakor odrešenika, kujejo
danes proti njemu zarote, ker končno vendar
nekaj prinaša in za kulisami se kortešira in
konopirira kakor pri galiških volitvah. Glavni
voditelji intrige so — seveda — poljski stan-
čiki, ob katere se zbira in obeša žlahta vseh
narodov.

Ali situacija je vendar drugačna, kakor ob
Taaffeovih časih. To čutijo zarotniki sami.
Podreti vladu zaradi volilne pravice se jim zdi
prenevarno; zato iščejo izgovore in priložnosti.
Pri razpravah o ogrskem vprašanju in o pro-
računskem provizoriju ga mislijo strmoglaviti,
meneč, da bode z Gautschem tudi volilna re-
forma pokopana.

viti drama ljubosumnosti. Taki malenkostni
intermecji so se ji zdeli prav prijetni za izpre-
membo; resno ni nikoli mislila na to, da bi
začela intrigo. Čemu? Saj je bila popolnoma
zadovoljna s svojim položajem; ničesar ji ni
primanjkovalo in nič je ni motilo.

Seveda, take razmere ne trajajo večno.
Tudi njenemu prijatelju je napočil čas, ko so
ga družabni in družinski obziri prisilili, upo-
gniti se v jarem svetega zakona. Saj veš, kako
je to. Ako pa ne veš, vprašaj in čitaj. Ta
stroka. Ta stroka je temeljito obdelana. Bal se
je, da bodo velike težave, mnogo solz, vzdihov,
očitanj in podobnih rekvizit. Študiral je razno-
vrstne govore. Kakor se prepisuje zaljubljena
pisma iz primernih knjig, je iskal vzore v no-
vejših dramah. Pravega teksta ni našel nikjer.

Najrajši bi bil ohranil razmerje neizpre-
menjeno za bodočnost, ne iz plemenitih na-
gonov, marveč samo iz strahu pred neizogibno
sceno, ki vsekakor zapusti neprijeten občutek.
A to ni bilo mogoče, ker bi bilo preveč težav.
Ko je bil zadnji čas, je postal junak; zavrgel
je vse vzore, pa ji je razložil stvar z beseda-
mi, ki so mu ravno prišle na jezik. Poskusil
je tudi s sentimentalnostjo, a to ni šlo. Gladko

Listek.

Počena srca.

Spisal Etbin Kristan.

Dalje.

Njeno življenje je bilo brez skrbi in kma-
lu se ga je privadila. Začetkoma je bila brez
misli. Utrujenost ji je ležala v kosteh kakor
ljudem, ko so preživeli ravnokar dolgo ali pa
težko beezen. Ali počasi se je povračala živ-
ljenska moč in iz praznote so se začele dvi-
gati želje. Srce pač ni imelo ničesar opraviti
z njimi. To, kar bi ljudje imenovali v dobro-
srčnih trenutkih ljubezen, ni bilo nič drugega,
kakor navada in čut dolžnosti, ki pa ni bila
ne težka, ne mučna. Njen prijatelj je bil fin
in uljuden, za njen blagor pa je skrbel,
kolikor je le mogel. Bil je pač zelo previden
in je pazil, da ne bi nepoklicane oči prišle na
sled njegovemu razmerju; najel pa ji je ložo
v komični operi in celo v svoj klub jo je je-
mal seboj. Tam se mu ni bilo treba bati ni-
česar. Ljudje, ki so se tam shajali, so morali
biti previdni od prvega do zadnjega. Živelo se
je pa v njihovem krogu kakor sploh v finem

Veleposestniška klika, ki ji je bila država vedno le molzna krava, misli še vedno, da je mogoče, s spletkami preprečiti splošno in enako volilno pravico. Kajpada — sedanje razmere so zanjo prelepe in tako prijetno ne bode nikoli več, ako doseže ljudstvo pravice. Strah jih še posebej slepi. Da bi v Avstriji, ki je stoletja poneumnjevala ljudstvo in zatirala politično življenje, pri prvih volitvah na podlagi splošne in enake volilne pravice parlament takoj dobil tisto lice, ki bi ga pravzaprav moral imeti, ne pričakuje nihče, kdor pozna razmere. Za aristokrate je pač slabo znamenje, ako si tedaj ne upajo več priboriti mandatov. Groza jim je tako zlezla v kosti, da vidijo strah še veliko večji, kakor je v resnici. In zato spletkarstvo. Zato tako gorostasna obrekovanja kakor grofa Dziedusziskega norost, da je vlada sama aranžirala vse demonstracije.

Ali še enkrat: Situacija ni taka, kakršna je bila leta 1893. Takrat je Taaffe ponujal volilno pravico, danes jo delavstvo zahteva. Takrat ni imela socialna demokracija prav nič povoda, ogrevati se za ministrskega predsednika in hoditi zanj po kostanj v žrjavico. Takrat je bila volilna pravica problematično vprašanje; če je bilo sploh upanje, da se jo doseže, ni bilo upanja, da se jo ohrani in zagotovi. In dalje: Takrat še ni bilo sedanje krize; takrat še ni prišel parlamentarizem tako na kant, kakor danes; takrat se je Avstrija „fretala“, ali ni umirala. Takrat je bila koalicija mogoča; danes ni niti misliti na njo.

Kako si neki špekulantje na ministrske portfelje predstavljajo stvar? Kako naj cesar izza svoje znane izjave sprejme program katerikoli vlade brez volilne reforme?

In kaj mislijo konspiratorji pravzaprav o delavcih? Dne 28. novembra je korakalo četr milijona dunajskih delavcev mimo parlamenta in časopisje ne more zatajiti velikanskega, neminljivega vtiska, ki ga je naredil ta kolosalni sprevod. Po celi državi je tisti dan počivalo delo. Od Bodenbacha do Splita so stale mašine; od Bregenca do Podvološicke je bilo delavstvo na cestah. Kaj mislijo zarotniki, da je bil to samo „hec“?

Avstrijski delavci niso vajeni, zbijati šale v političnih rečeh. Tisti hip, ko so rekli, da so pripravljani, porabiti za splošno in enako volilno pravico najskrajnejše orožje, so bili res pripravljani. Železna je volja delavcev in to je najboljša garancija za splošno in enako volilno pravico.

Vlada bi iz intrig, ki jih snujejo nasprotniki reforme na vseh koncih in krajih, lahko izpoznala, da nima nobenega profita od odlaganja. Čim prej pride do jasnosti, tem bolje. In čim manj koncesij naredi maskiranim nasprotnikom, tam sigurneje doseže uspeh.

Gospodje, ki hočejo v kalni vodi ribariti, naj pa slišijo le eno: Kadar delavcem ni za šalo, so tudi šale strank in katerij neumestne in nevarne — za nje same.

* * *

pa mu je tekel kupčijski del.

Amalija ga je presenetila.

Mirno mu je rekla, da ji je zelo žal, da pa vse razume. Niti besedice očitania. Čemu? Pomagalo ne bi nič. In zakaj? Saj ji ni nikoli obljubil zakona, zvestobe do groba in takih reči. Da pride konec — ne, na to ni mislila nikoli, ker sploh ni mislila na bodočnost. A prišel je — tako je in ne drugače.

Prav prijazno sta se razšla.

V klubu pa je bil že drug gospod, v tistem času samec, ki je prav rad segel po sreči. Približal se je Amaliji, govoril je mnogo ž njo o gledališču, o operi, potem o drugih rečeh in v štirinajstih dneh jo je obiskal v njenem stanovanju, kjer je izpremenila vse pohištvo. To se ji je zdelo potrebno. Z zadnjo omaro so odšle tudi misli na pretekle dni.

Pozneje je tudi to minilo in postala je grofova. Sedaj ima tudi ekvipažo.

Ali — prijatelj, pripovedujem ti, kakor da stoje vse ure. Ti pa si hotel še nocoj — No, prepozno še ni. Ako hočeš, pojdiva tja in lahko se seznaniš ž njo.

— Hočem.

— Natakari! Da plačava! Pa pokličite izvožčka.

Odpeljala sta se. Po poti sta oba molčala. Bila bi morala preglasno govoriti, ker je voz močno ropotal.

Dalje prih.

Ali delavstvo ne sme prezirati nevarnosti. Intriganti napenjajo vse strune in na razum ni zidati v Avstriji. Kar se je doslej storilo, bi povsod, kjer ima pamet kaj pravice, zadostovalo; samo v Avstriji ne.

Ministrski predsednik baron Gautsch je pač napredoval. Njegov politični razvoj tekom cele njegove državniške kariere ni bil tako velik, kakor v zadnjih šestih tednih. To se lahko prizna. Vendar se še ne more otresti vseh predsodkov; polovičarstvo, ki vlada v tej državi na vsakem polju, mu brani, da bi sam vstvaril kaj celega, popolnega. Pri vsem izpoznavanju potreb ima še vedno obzire na vse strani. Vsem bi rad ustregel in zato je njegov program volilne preosnove predložen z raznovrstnimi ropotijami, ki bi utegnili narediti iz vladne „splošne“ in „enake“ volilne pravice karikaturu splošnosti in enakosti.

Kar se tiče razdelitve volilnih okrajev, je pač res, da se nekoliko obzira na industrialne kraje lahko prepusti. Da se prebivalstvo v Ljubljani hitreje pomnožuje, kakor v Dobrovi ali v Aržišah, je gotovo. In za koliko naraste prebivalstvo Ljubljane tekom bodočih desetih let, se primeroma lahko izračuna. Ako se vzame pri razdelitvi volilnih okrajev tisto število v pošte, se to lahko sprejme z mirno vestjo. Seveda se ne bi moglo dovoliti, da izvede vlada volilno geometrijo po samostalni volji.

Gautschevih citatov o pluralnem volilnem zistemu ne smatra nihče resnimi. Večja nevarnost pa tiči v njegovi omenitvi podaljšane bivanja v volilnem okraju. To je za delavstvo enostavno nesprejemljiva točka, kajti s tem bi bila splošnost volilne pravice kratko malo uničena. Na Kranjskem bi bilo to zelo občutljivo. Pomislimo na zidarje. Dela imajo samo po letu, nekoliko tednov spomladi, včasih par tednov v jeseni. Drago življenje v Ljubljani jih sili, da gredo čez zimo domov, večinoma na deželo. Komaj peščica jih je, ki prežive celo leto v Ljubljani, čeravno opravljajo tukaj leto za letom težko delo. Kakšna čudna pravica bi bila to, da ne bi smeli voliti le zato, ker so družabne razmere tako zanižane, da ne morejo imeti stalnega bivališča, kar bi jim bilo gotovo ljubše, kakor večna selitev? Industrija se na Kranjskem šele razvija in to provzrokuje velikansko fluktuiranje delavcev. Slabe plačilne razmere silijo neštevilne rudarje, da iščejo kruha na gornjem Štajerskem in v Nemčiji; kadar se vrnejo, naj bi imeli kdove koliko časa volilne pravice?

To ne gre in vsaki poskus v tej smeri mora delavstvo odkloniti z vso odločnostjo. Zato pa mora delavstvo ostati pripravljeno za boj: Veliko se je v zadnjem času storilo za dosego splošne in enake volilne pravice, ali **morda nas čakajo še najhujši boji.**

Delavstvo se ne more umakniti. Začelo je ta boj ne kakor otrok, ki si hoče pregnati dolgčas z živahno igro, katere se kmalu naveliča, temveč iz prepričanja in izpoznavanja, da je dosedanji položaj popolnoma neznosen, da se ga mora izpremeniti **za vsak kup** in da je splošna in enaka volilna pravica **edino sredstvo** za ozdravljenje razmer. Zato morajo delavci nadaljevati ta boj do zmage.

Prav lahko je mogoče, da bo **politični štrajk** res potreben. Delavstvo ne išče lahkomumno konfliktov. Ali če so vsa druga sredstva zaman, tedaj se mora porabiti tisto, s katerim se lahko razpolaga.

Delavci bi si za desetletja poslabšali stališče politično in gospodarsko, ako bi sedaj odjenjali, ne da bi dosegli najprvo in najvažnejše, kar zahtevajo. Ugled, ki so si ga sedaj priborili, bi splaval po vodi, vera v njihovo moč bi se izpremenila v zasmehovanje in najmanjšega napredka ne bi doživeli brez najtežjih žrtev. Sedanji čas je odločen — to vé, to razume, to čuti vsak organizirani, vsak zavedni delavec in zato velja edino geslo: **Naprej!**

Bahavo ni delavstvo. Če bi to hotelo, bi imelo v zadnjih bojih dosti priložnosti. Ali od svoje najelementarnejše pravice ne odjenja, za njo gre v boj do skrajnosti proti vsej neodločnosti, proti spletkam in sleparijam.

Zatorej — **bodite pripravljani na vse!**

Časopisje.

Ljudem, ki se udeležujejo političnega življenja, pač ni treba šele dopovedovati, kakšne velikanske važnosti je v naših časih časopisje. Socialno-demokratska stranka na Slovenskem bi o tem poglavju posebno lahko mnogo povedala, kajti če se je stranka pri nas vkljub najtežavnim razmeram povzdignila in si priborila v javnosti nepodcenljiv upliv, je velik del tega uspeha pripisati ravno socialno-demokratskemu časopisju. Ideje socializma so s pomočjo lista prodrle v daljne kote, v katere ne zaide noben agitator; in če bi tja prišel, ne bi mogel izvršiti tistega dela, kakor list, ki ne pride enkrat, temveč trajno deluje za načela stranke.

Vážnost strankinega časopisja se pokazuje zlasti v tako živem, razburjenem času, kakor je sedanji. Ako hoče delavstvo doseči svoje cilje, mora biti vedno poučeno o razmerah, o situaciji, o novih dogodkih. Nobeno sredstvo ne more tako uspešno poddržavati vezi med stranko in med njenimi pristaši, kakor list. Vse delo stranke je tesno združeno z listom in vsak napredek časopisja, je obenem napredek stranke.

Tudi agitacijskega dela ne bi bilo mogoče opraviti tako izdatno, kakor se ga opravi z listom, ki najde pot ne le k posameznemu pristašu, čisto zaprečenemu, da bi se udeležil vsakega shoda, marveč tudi k nasprotnikom.

Zato pa je ravno v tako živahnem času neizbežna naloga vsakega pristaša, da stori vse mogoče za razširjanje strankinega glasila. Kakor se je stranka razvijala, se je dvigal tudi list in celo zagrizeni nasprotniki morajo priznati, da je napredek za slovenske, v splošnem dosti klaverne razmere, res velik. Ali sami si moramo priznati, da še izdaleč ni tak, kakršen bi lahko bil, ako bi se vsi sodrugi zavzeli za svoje glasilo s tisto gorečnostjo, kakor n. pr. na Češkem, na Štajerskem itd. Na tisoče je pri nas še indiferentnih delavcev, ki jih moramo pridobiti za stranko, ako nočemo, da izhaja od njih večna nevarnost za pridobitve organiziranih delavcev. Pridobili pa jih bomo le, ako bodo redno čitali naš list. To mora biti skrb organiziranih sodrugov, ki morajo najti pot do svojih nezavednih tovarišev. Pa tudi v drugih krogih je lahko pridobiti mnogo čitateljev, in to je potrebno, ne le ker se stališče lista tako okrepiča — temveč tudi zato, ker je treba, da nasprotniki izpoznajo socialno-demokracijo in delavsko stremljenje. Z dobro voljo dosežejo sodrugi tudi tukaj lahko prav veliko.

Čim več odjemalcev dobi list, tem več bode tudi dajal svojim čitateljem in temvečjo korist bodo imeli delavci od njega.

Vsak naročnik, vsak čitatelj, vsak organizirani sodrug mora torej 1. neprenehoma nabirati nove naročnike; 2. skrbeti za to, da imajo delavsko glasilo vse gostilne, vse kavarne, brijačnice itd., v katere zahaja sam in njegovi znanci; 3. naznanjati upravništvu naslove takih ljudi, ki še niso naročeni, ki se jim ga pa lahko pošlje na ogled.

Od zavednosti svojih sodrugov pričakujemo, da bodo z vso vnemo izvrševali to nalogo.

Rdeči torek.

O demonstracijah dne 28. novembra za splošno in enako volilno pravico smo dobili naknadno še nekatera poročila, ki prikazujejo, da je bila misel delavstva po vseh jugoslovanskih krajih ena. Po vseh pokrajinah, po vseh industrialnih krajih je delo počivalo, trgovine so bile zaprte, povsod je bil praznik. Jugoslovansko delavstvo je dostojno nastopilo in je lahko ponosno na svoj veliki dan.

V nekaterih mestih se je udeležilo demonstracij tudi meščanstvo.

V Trbovljah.

Tukaj je bila demonstracija kolosalna. Smelo se lahko trdi, da so se je udeležiti vsi rudarji iz Trbovelj in iz bližnjih rudarskih krajev. Pokazali so pa tudi, da za nobeno ceno ne odnehajo, dokler ni vzakonjena splošna in enaka volilna pravica. Delo je bilo povsod ustavljeno. Samo straže za ogenj, uslužbenci električne centrale in pri osrednji peči so delali. Tudi cementna tovarna je stala. V Hrastniku je bilo treba posredovati pri ravnatelju in tedaj se je ustavilo tudi tam delo.

Tudi vse prodajalne in obrtniške delavnice so bile zaprte. Že to je samoobsebi imelo izvanreden demonstrativen značaj. Ob 7. uri zjutraj so priredili naši sodrugi-godci budnico po Trbovljah. Dopoldne so imeli reditelji, katerih je bilo 50, sejo in takoj po kosilu se je pričela zbirati množica na Lesjakovem vrtu. Ob 2. uri so šli sodrugi z zastavami in godbo hrastniškimi in cementnim delavcem nasproti. Pristopili so tudi godci podpornega društva. Cementni delavci so prišli korporativno z lastno zastavo. Ravno tako so prišli hrastniški rudarji z lastno godbo in zastavo; bilo jih je najmanjše do 500. Pozdrav je bil prisrčen in vsa množica se je zbrala na Lesjakovem vrtu. Kdor pozna ta vrt, ve ceniti množico. Bil je to največji shod, kar jih je bilo v Trbovljah. Shodu so predsedovali sodrugi Ratajč, Rinaldo in Šoln. Prvi je govoril sodrug Rinaldo o pomenu demonstracije. Nato je podal poročilo sodrug Linhart. Obema govornikoma je množica burno odobraval. Takoj po shodu se je grupiral demonstracijski sprevod. Na čelu so korakali 3 reditelji, za njimi godba trboveljskih sodrugov, ki je res neumorno svirala in pokazala, da ve ceniti pomen delavskega gibanja. Za godbo je prišla velika rdeča zastava in za njo odbor. Takoj nato so korakali trboveljski sodrugi v vrstah po štiri. V sprevodu so nosili table z različnimi napismi. Za Trboveljčani so prišli cementni delavci, za njimi hrastniška godba in zastava ter množica hrastniških sodrugov. Potem je korakala godba podpornega društva in za njo 37 parov članov tega društva. Končno so nosile naše sodruginje lastno veliko zastavo; sodruginj je bilo najmanjše 400. Eden reditelj je skušal prešteti pare. Bilo je moških socialnih dem. udeležencev 887 vrst, to je najmanjše 3748 oseb. Vštete niso ženske, ne reditelji, ne oni delavci, ki so delali špalir. Tudi nasprotniki cenijo udeležbo na 5000 oseb. Več se ne da v tem malem industrijalnem gnezdu napraviti. Sprevod je korakal med burnimi „živio“-klici na volilno pravico najprvo skozi trg in potem skozi Vode do „Böscherieje“ ter po rudniški železnici nazaj.

V Idriji.

Sklep javnega ljudskega shoda z dne 19. nov. se je izvršil tako, da se bolje ni mogel. 28. nov. t. l. je počivalo v našem mestu vse delo. V jamah rudnika, v delavnicah rudnika, v tovarni — povsod se je ustavilo delo, povsod je počivalo delo. Obrtniki so zaprli svoje delavnice, trgovci svoje prodajalnice, gostilničarji gostilne, kavarnarji kavarne . . . Kakor bi se zgodil čudež! Ako bi ne marširali delavski bataljoni na stari trg, kjer se je vršilo zborovanje na prostem, izgledala bi Idrija kot mrtvo mesto, ona ista Idrija, ki je drugače polna vrvenja. Vladal je veličanstveni mir. Delavec je vstal, napravil za praznik, da manifestira za svoje pravice, za enakost v človeški družbi, za svobodo v državi . . .

Ob 9. uri zjutraj je bil prostrani Stari trg malone natlačeno poln. Majestatan je stala poleg rdeče krasne tribune rdeča zastava organiziranih rudarjev, h kateri se je ta dan kot v njeno okrilje pridružila še narodna, slovenska zastava bralnega društva, v katerem so zbrani malomeščanski sloji. Sodrugi Anton Kristan pa je povzel besedo ter govoril o boju proletarijata v današnji dan za dosego enakosti v človeški družbi. Dejal je: Cesar Franc Jožef I. je l. 1848. pravil pri manifestu, ki ga je izdal, nastopivši vlado: Na temeljih trdne svobode, na temeljih enake pravice vseh narodov države in enakosti vseh državljancev, kakor tudina soudeležbi zastopnikov ljudstva, na zakonodaji vzraste naša domovina v stari slavi in velikosti. . . Istina je to, in žal je, da se mora te besede še-le danes v uresničitev priboriti.

Govornik je razlagal razvoj ustavnega življenja Avstrije in zahteval kot ozdravitev te nesrečne države splošno in enako volilno pravico. Bičal je v ostrih besedah privilegije in na podlagi prvotnega obstoja človeštva dokazal, da ni prirodne razlike med ljudmi, ampak le umetna. — In to je odstraniti. Govorila sta še g. J. Novak za liberalno pol. društvo „Jednakopravnost“ ter A. Logar za katoliško delavsko družbo. Po shodu je odkorakalo

ljudstvo — na čelu izvrševalnega odbora okr. soc. dem. organizacije — pod svojimi zastavami po mestu. Štirje in štirje — dolga, nepregledna vrsta. Pred občinsko hišo so zaplapolale zastave, ljudstvo se seskupilo v velikanski krog. Sodr. Anton Kristan pa je stopil na prag pred mestno hišo ter poudarjaje veliki pomen današnje manifestacije opozarjal delavsko ljudstvo, da je danes le mirna, tiha demonstracija. Gorje pa, če nas tihe ne slišijo merodajni krogi! In zaorilo je po prostranem trgu pred mestno hišo: Živela, socialna demokracija, ki edina vodi boj za ljudske pravice! Po par besedah J. Novaka, naj se tudi slovensko narodno ljudstvo pridruži internacionali, razšli so se mogočni valovi proletarskega ljudstva. — Nad 3000 udeležencev se lahko šteje. Vlado je zastopal sam okrajni glavar iz Logatca.

V Gorici.

Tudi goriški delavci so dne 28. m. m. pokazali, da razumejo pomen splošne in enake volilne pravice in boja zanj. Predpoldne okoli 10. ure zbiralo se je delavstvo na Telovadnem trgu, od koder je odkorakalo potem v sprevodu po mestnih ulicah, noseč rdeče zastave, popolnoma mirno in tiho. Udeležilo se je sprevoda posebno mnogo slovenskih delavcev iz okolice. Popoldne so zaprli vse prodajalnice in tudi kavarne so bile do 2. ure zaprte. Čez dan so se ljudje razšli po različnih krajih. Na večer okoli 6. ure so se zopet zbrali na Telovadnem trgu, od koder so zopet odkorakali, po mestu pevajoč. Ob 7. uri zvečer je bila demonstracija končana.

V Splitu.

Za tukajšnje mesto je bila demonstracija velikanska. Trgovine zaprte celi dan, gostilne in kavarne do 5. ure popoldne. Ob 10. uri dopoldne se je zbralo nad 2000 ljudi na Marmontovi poljani. Govoril je sodrug Henč v imenu socialno demokratične, dr. Smodlaka pa v imenu hrvatske demokratične stranke. Potem je šla množica v sprevodu po Obali. Spredaj so korakali socialni demokratje z rdečo zastavo, potem hrvatski demokratje z narodno in na koncu Italijani z dalmatinsko deželno zastavo. Pred okrajnim glavarstvom se je impozantni sprevod razdelil. Socialni demokratje so odkorakali v svoje društvo, kjer sta govorila sodruga Henč in Poduje, za hrvatske demokrate je govoril dr. Tartaglia. Meščanska „Sloboda“ zatrjuje, da Split še videl take demonstracije.

Politični odsevi.

Ministrski predsednik baron Gautsch je pripovedoval v gosposki zbornici, da se nikoli ni ženiral, ako se mu je zdelo potrebno, porabiti najskrajnejša sredstva „za ohranitev miru in reda“. Skliceval se je na preki sod, ki ga je leta 1897 razglasil v Pragi in pri tej priliki je razkril, da je bilo tudi letos že vse pripravljeno in da je imel češki namestnik dovoljenje, razglasiti izjemno stanje in preki sod, čim bi se mu zdelo potrebno. S tem je hotel pokazati, da ni „slabotnež“. Velika slava to ni, saj je rekel mož, ki razume nekaj, da vlada z izjemnim stanjem lahko vsaki tepec. Toda, kar je bilo leta 1897, je bilo; baron Gautsch bode verjel do smrti, da je bilo takrat potrebno, postaviti vislice kot svarilno znamenje v Pragi. Leta 1897. Ali — v čudu vprašujemo — kaj se je zgodilo letos? Kaj se je zgodilo, da vlada mobilizira? Z vseh strani, iz Moravske, z gornje Avstrije, iz Solnograda, iz Galicije, iz Dunajskega Novega mesta javljajo telegrami, da so celi polki infanterije, lovcev, kavalerije, vojaških železničarjev dobili povelje, pripraviti se na odhod. In povsod se pristavlja, da pojdejo na Češko, v Prago. Pa vendar ni niti glasu, ki bi naznanjal revolucijo, revolte ali vsaj nemire. Kaj torej pomeni to? Ali res v stalnih krogih obžalujejo, da ni teklo več krvi? Ali hočejo provocirati toliko časa, da izgubi tu ali tam nekoliko ljudi hladno kri, pa da dobe izgovor za streljanje in sekanje? Upamo, da se stvar kmalu pojasni, kajti gorje tistemu, ki bi morda v potolaženje par puhloglavih fevdalcev v sedanjih itak razburjenih časih provzročil prelivanje krvi.

Zagreško državno pravdnništvo toži tri opozicionalne poslance zaradi žaljenja veličan-

stva, češ, da so storili to hudodelstvo z mejklici v saboru in je vložilo prošnjo na sabor, naj jih izroči. Saborska večina je baje pripravljena, ugoditi tej želji. Na Hrvatskem bi bilo že mogoče.

Na Ogrskem narašča živahnost, čim bolj se približuje dan otvoritve budimpeštanskega parlamenta. Seveda je nemogoče, napraviti si na podlagi časnarskih poročil pravo sliko, kajti v takih časih se laže še več, kakor navadno. Vendar je skoraj tako, kakor da bi polagoma obhajal strah koalicijsko. Košut dela komplimente splošni volilni pravici, grof Apponyi mu pritrjuje. Oba govorita seveda mnogo o ustavnosti, narodnih zahtevah, ali govori so vendar vse drugačni. kakor pred dvema mesecema. V koalicijski pa poka vsled tega. Klerikalna „ljudska stranka“ rohni že proti Košutu in napoveduje, da izstopi iz koalicijske, ki bi imela pač tudi tedaj še večino v zbornici. Obenem pa se pojavljajo vse pogostejše glasovi o novih poskusih pomirbe izmed krone in koalicijske. Pač sledé takim izjavam demontiji, ali kar se danes dementira, oživi jutri v drugi obliki. Socialna demokratična stranka pa nadaljuje energično svoje delo. Po celi državi se vrsti shod za shodom; na predvečer otvoritve parlamenta, dne 17. t. m., mislijo delavci prirediti veliko demonstracijo v Budimpešti in računajo, da se je udeleži do 80.000 delavcev. Zlasti energično so nastopili stavci v Budimpešti. Pri vseh listih, ki pišejo proti splošni volilni pravici in ki nestvarno napadajo in grde socialno demokracijo, so ustavili delo in izjavljajo, da se ne povrnejo v oficine, dokler ne dobe zadostnega zagotovila, da dotični časopisi prenehajo s takim napadi. Pred tiskarnam koalicijskih listov so bile tudi demonstracije.

Srbski socialni demokratje. V nedeljo, 3. t. m. je bila v Beogradu demonstracija, ki jo je priredilo 10.000 delavcev. Stranka izjavlja, da proklamira splošni štrajk, ker vlada noče odjenjati od svojega zakona.

Nemški cesar je 28. novembra otvoril zasedanje „Reichstaga“ s prestolnim govorom, ki je naredil pravo senzacijo po časopisju. Govoril je o raznovrstnem sovraštvu proti Nemčiji in tu je dejal: „Oziraje se na mednarodni položaj Nemčije se ne more prezreti opažanja, da moramo neprenehoma računati z neumevanjem nemškega duha in s predsodki napram napredku nemške pridnosti. Težave, ki so nastale med nami in med Francijo v maročanskem vprašanju, niso imele družega vira, kakor nagnenje, reševati brez našega sodelovanja zadeve, v katerih mora tudi nemška država varovati svoje interese. Take struje, ako se jih zatre na enem mestu, se lahko povrnejo na drugem. Na mojo zadovoljnost se je doseglo v maročanskem vprašanju sporazum glede sklicanja in novega programa maročanske konference, varovaje interese in čast obeh delov. Mir nemškega naroda mi je sveta reč. Ali znamenja časa nalagajo narodu dolžnost, da okrepi svojo obrambno moč proti krivičnim napadom. Tem gotoveje se nam tedaj posreči, uresničiti tudi za bodočnost mirne cilje izkušene zveze z vladarji Avstro-Ogrske in Italije.“ — Jasno je, da gre ost teh besed proti Angliji. Viljemova vlada pripravlja najbrže zopet nove zahteve za vojsko in za mornarico — kakor da bi mnogo ladij in topov koristilo miru!

Rusija. Vojaški punt v Sevastopolu je zadušeno, odnosno pobit v krvi, ali beli car je s to zmago Čuhninova prav malo dosegel. Nekoliko najlepših ladij carjeve mornarice je v bitki zadobilo silne poškodbe, mnogo objektov je popolnoma uničenih. Revolucija pa vendar ni poteptana. Kaj pomaga Nikolaju Aleksandroviču, ako zmaga v eni bitki, ko ima hidra revolucije sto glav in ko gori že po celi državi? Rebelično gibanje v armadi je postalo skrajno resno. Gardni častniki prirejajo takorekoč pod okni carskih palač shode, stavlajo zahteve in izrekajo, da ne marajo opravljati policijskih služb. V Peterburg koncentrirajo čete iz pokrajini, za katere mislijo, da so še zveste carizmu, kajti polkom glavnega mesta sploh ne zaupajo več. V tem pa prihajajo iz pokrajinskih mest Jobove vesti. V Kijevu so se spuntali razni tehniški oddelki, pa so šli, oboroženi, demonstrirati. Ženijski polk se jim je pridružil, general Drake je nastopil proti njim z drugimi oddelki in vnela se je prava bitka. Iz Sevastopola je več kakor 2000

spuntanih vojakov z mnogimi topovi odmarširalo v deželo. V Odjesi sta se uprla dva polka. V Grodno v u so nastali vojaški nemiri. V Peterburgu so v nedeljo aretirali 25 častnikov in mož Preobrazenskega gardnega polka zaradi revolucijske agitacije. Na garde se sploh ne zanašajo več, komaj še na kazake. V Varšavi so se uprli vojniki 3. artilerijske brigade in so vrgli nekega stražmojstra skozi okno. V Ostrolenki so dragonci zažgali vojašnico. V Vilkoviških, v Grodnem in v raznih drugih mestih narašča revolucionarna agitacija med vojaštvom.

Najhujše pa deluje v sedanjem času brzjavna stavka, ki je takorekoč splošna po Rusiji, po Poljskem in po Finlandiji. Teško si je predstaviti situacijo, ki jo vstvarja tak štrajk. Vsako mesto je osamljeno, zveze s svetom so pretrgane... V Evropo prihaja te dni kaj malo vesti iz Rusije; kdo vé kaj se godi?

Socialisti hočejo baje proklamirati nov splošni štrajk, ki naj bi začel na železnicah. Po njihovem zatrdilu imajo mnogo zvez s kmetiskim prebivalstvom in z vojaštvom... Carjevo upanje umira.

Srbski socialni demogratje so napovedali splošno stavko, ako sprejme skupščina novi obrtni zakon, ki je delavcem zelo sovražen.

Na Saksonskem so bile v nedeljo po mnogih mestih velike demonstracije za splošno volilno pravico. V nekaterih krajih so bili spopadi s policijo.

V italijanski zbornici je začelo novo zasedanje dne 28. novembra.

Angleški premier-minister Balfour misli resno demisionirati. Baje pokliče kralj znanega poslanca Campbell-Bannermana, da sestavi nov kabinet.

Tudi Španija ima burne dneve. Katalonsko gibanje je postalo zadnji čas zopet zelo živo in je dobilo pravi revolucionarni značaj. Neki poslanec je dejal v senatu, da sta v Kataloniji samo dve stranki: Katalinisti, ki hočejo odtrgati Katalonijo od Španije, in pa anarhisti. Drugi poslanec je rekel, da izgubi Španija Katalonijo še hitreje, kakor je izgubila Kubo. Častniki so se pokazali nezanesljive. Nad Barcelono je bilo razglašeno obsedno stanje. Nemiri so posegli tudi v Madrid, kjer so hoteli častniki prirediti demonstracijo. Vse čete so bile konsignirane. Časopisi javljajo, da je v vseh vojaških posadkah velika razburjenost. Dijaki stavkajo.

Španska vlada je podala ostavko. Novi kabinet sestavi Moret tako: Predsedništvo Moret, notranje zadeve Romanones, zunanje zadeve vojvoda Almedova, vojna Lugne, finance Salvador, delo Gasset, pouk Santa Maria Peredes, pravosodje Garcia Prieto.

Japonski proračun zahteva za prihodnje leto milijon funtov za štiri nove armadne zbone, dva milijona za popravke v mornarici in nad dva milijona za Port-Artur. Skupni izdatki proračuna iznašajo 103 milijone, med temi 80 milijonov samo za stroške, ki so nastali vsled vojne. In na Japonskem razsaja nepopisna lakota! Krasne posledice vojske in zmage!

Domače stvari.

Občinska volilna pravica. «Slovenec je hud, zelo hud. Kakor smo doslej neprenehoma poslušali klobasanje o «klerikalno-socialno demokratični zvezi», slišimo sedaj natvezanje o zvezi socialnih demokratov s Hribarjem. Komično je to vsekakor: Z vsemi smo »zvezani« in vsi nas napadajo. Treba je v teh časih res imeti trdo kožo. A da se »Slovenec« jezi, je zdravo samo povod zato je zelo mršav. »Katoliško-politično društvo« je sklicalo v nedeljo shod v areno »Narodnega Doma«. Vsekakor zanimivo. Ravno v areni Narodnega Doma, kjer so se vršili zadnji čas vsi socialno demokratični shodi. Seveda ima vsakdo pravico, prirejati shode, kjer se mu poljubi, in mi ne zamerimo »katoličanom« prav nič, če grejo s shodom ravno tja, kjer jih ni bilo prej nikoli in kamor smo mi »zavlekli« politiko. Ali zanimivo je. Sklican pa je bil shod za obravnavanje o občinski volilni pravici. Vsekakor se nas to nekoliko tiče in zato je bilo na shodu toliko soc. demokratov, da bi

bil proketo klavern, ako bi bili ostali »katoličani« sami. Toda to le mimogrede. «Slovenčeva» jeza prihaja od drugod. Sodrugi Tokan je namreč malce prijel klerikalce in to jih tako boli, da kriče sedaj kar o izdajstvu socialne demokracije. Fraze so dober kup — to so pokazali že klerikalni govorniki na shodu, ki so prišli brez znanja — pa jim tega ni preveč zameriti. Stališče socialne demokracije je predobro znano, da bi mu mogle klerikalne rodomonade škodovati. Da socialni demokratje zahtevajo splošno, enako, direktno in tajno volilno pravico za vse zastope. Ergo tudi za občinski svet. Ali operirati z demagogičnimi frazami, ni socialistična navada in če zastavijo svoje moči za takšno stvar, hočejo biti na jasnem in hočejo vedeti, kaj morejo storiti in kakšna sredstva imajo na razpolago.

Nahajamo se v najsrdečšem boju za splošno in enako volilno pravico za državni zbor. Zatrjevati delavstvu, kakšne zapreke so tu še na poti, bi bila infamna demagogija. V žepu še nimamo te pravice, ali doseči jo hočemo za vsako ceno. In zato moramo biti pripravljeni na najbrezobzirnejši boj: Izjava ministrskega predsednika še nikakor ni tako jasna, da bi se moglo zanašati na njo. In še proti Gautschu se zbira sveta alianca iz najrazličnejših taborov, ki napenja vse strune, da bi onemogočila splošno in enako volilno pravico. Tega se ne sme prikrivati delavstvu, temveč povedati se mu mora, da je čas resen, da je reforma v nevarnosti in da mora biti pripravljeno na vse. Za splošno in enako volilno pravico v državni zbor je politični štrajk ultima ratio. In dokler je situacija taka, morajo biti vse moči koncentrirane; vsa druga vprašanja stopajo v takem času v ozadje. To se je že več kakor enkrat povedalo in temu so delavci vedno pritrjevali. V takem času — to povemo brez strahu — nam tudi volilna pravica za občino nima tistega pomena, kakor ona za državni zbor. Vsako drugo stališče bi bilo demagogično. Politicar ne sme venomer samo trobiti, kaj bi rad, temveč poznati mora položaj, moči in protimoči. Da je državna volilna pravica predpogoj vsakemu večjemu napredku glede volilno-pravnega razvoja, je jasno kakor beli dan. Do izpoznanja potrebe volilne preosnove za parlament se je pripravilo vlado. Deloma je torej ta pot izglajena. Ali dalje niti vlada še ni prišla; saj je Gautsch celo izjavil, da se bode morala splošna in enaka volilna pravica ustaviti pred vrati deželnih zborov. Tega mnenja sicer nismo, to mnenje bode morala tudi vlada izpremeniti. Ali toliko razuma moramo vendar imeti, da v sedanjem trenutku ne bode sankcionirana nobena občinska volilna reforma po načelu splošnosti in enakosti. To se pravi, da bi morali delavci porabiti za občinsko preosnovo ravno tako skrajna sredstva, kakor za državno in še z večjo energijo, z večjimi žrtvami. To pa se pravi res, cepiti moči; to se pravi celo, oslabiti boj za državno volilno reformo. In to je nedopustno. Vsaj danes; jutri, kadar je splošna, enaka volilna pravica za državni zbor pod streho, bode morda umestno. O tem se pa pomenemo — jutri.

S tem seveda še ni rečeno, da sprejmemo danes, kar nam koncedira milost občinske gospode. S tistim petletnim bivanjem ne bode nič, to je gotovo. Volilni razred za delavce, ki izključuje ogromno število delavcev, je spaka. Proti temu nastopimo s primerno močjo. Tudi o številu mandatov za delavski razred se bode še govorilo. In da obsojamo odjemanje volilne pravice tistim ženam, ki so jo doslej imele, je naravno. Omeniti pa moramo vendar, da se tiste žene same še niso oglasile in če ostanejo pasivne, tudi ne smejo zahtevati, da bi mi postali aktivni za nje. To so privilegirane gospe, ne pa proletarske žene. Kar je za sedanjí čas pametno, najde v socialnih demokratih zagovornike in bojavnike. Novi razred spravi nedvomno opozicijo v mestni svet in to bode že velik napredek. Z novimi svetovalci pridejo tudi energični zastopniki splošne in enake volilne pravice v mestni svet in če bode dotlej uveljavljena enaka volilna pravica za državni zbor, se bode lahko drugače bojevalo za temeljito občinsko reformo. Takrat padejo tudi mestni privilegiji.

Sicer so v svoji duši klerikalni gospodje ravno tako prepričani, da se jutri v Ljubljani še ne naredi revolucije za odstranitev razredov.

Ali radikalno govoriti, je seveda lažje, kakor radikalno delati. Da pa je sodrug Tokan politikal gospodo za žilico, je bilo popolnoma opravičeno in »Slovenec« se zelo moti, ako misli, da ga bode stranka lasala zato. Klerikalno nastopanje res lahko razburi človeka do skrajnosti. Tako po ceni se dr. Lampe ne iznebi Luegerja, Kathreina in podobnih ptičkov, kakor on misli. Na Dunaju fraternalizirati žnjim, doma perorirati o splošni volilni pravici, protestirati petletnemu bivanju, pa zamolčati, da je krščansko-socialni Lueger izumitelj te politične infamije, to ne gre. Če bi hoteli naši krščanski socialci, da bi se jim le količkaj verjelo, bi se morali ravno tako slovesno in kategorično odreči Luegerja in njegove svojati, kakor so se doslej vedno družili z njo. Toda še nekaj drugega se ne more zamolčati. Klerikalci imajo neštivilne občine v svojih rokah; v kateri so vpeljali splošno in enako volilno pravico? V kateri so vsaj energično nastopili za njo? Zahtevati volilno pravico samo tam, kjer je na korist klerikalcev, drugod pa spat kakor zaklan, to mi politično pošteno. Zato bodo imeli socialni demokratje odprte oči.

»Slovenski narod« je imeniten list. Govoriti o njegovi pisavi, bi bilo pač tako, kakor nositi vodo v morje. Stil, dikcija, neokretnost — muka ga je čitati. Ali to se tolmači s »težkim poklicem časnikarja«, ki mora hitro delati. Toda ta potreba hitrosti vendar ne opravičuje tiste zmedenosti, ki vlada v »Narodovem« uredništvu. Zanimiva je njegova nedosežna doslednost. Glede volilne pravice n. pr. ima sledeči tedenski program: V ponedeljek: Mi smo za splošno in enako volilno pravico. Kajpada! Kdo pravi, da ne? Prvi smo bili zanjo. Vsi drugi so šele za nami pricapljali. V torek: Splošna in enaka volilna pravica? Hm, če se nam da garancijo, da bodo voljeni naši ljudje — zakaj pa ne? V sredo: Splošna in enaka volilna pravica je krivična, brutalna, terorizem števil. Da bi imel hlapec toliko pravice kakor gospodar? Kaj še! V četrtek: Pravimo, da smo za proporcionalni zistem, ki ga razumemo samo mi. V petek: Vsi so sleparji, samo mi branimo splošno in enako volilno pravico. Mi smo fantje od fare. Kdo ima korajžo? V soboto: Splošna in enaka volilna pravica je švindl. Vse naj ostane pri starem. Tavčarjev mandat naj se pa asikurira. Tako krasno sekventen je sploh v vseh rečeh. Ako bi bili klerikalci najeli »Narodove« urednike, da ruinirajo s svojo pisavo liberalno stranko, pa ne bi mogli drugače upisati. Včasí se je človek jezil, danes se le smeje, ako čita burke, ki jih uganja ta klavni list. Če hvali danes socialne demokrate, da imajo modro taktiko, jutri jih pa psuje, da vlečejo klerikalni voz, je to socialnim demokratom včeraj in jutri vseeno.

Resnicoljubnost »Narodova« se je pokazala v vsej nagoti v sobotnem članku, v katerem nizkotno napada dr. Adlerja. V petek si je dal »Narod« še telegrafirati, da je govoril »vodja socialne demokracije« dr. Adler ob splošni napetosti zbornice ter da je dejal nemškemu meščanstvu, naj se sramuje pred češkim. To je bilo resnično. Ali »Narod« bi začel lomiti krč, ako bi 24 ur ostal pri resnici in v soboto je začel debelo lagati o »židu« Adlerju, češ, da je žalil Slovane in da je pripustil tako neenakost v volilni reformi, ki bi potlačila Slovanep o krivici v manjšino. »Narod« bi se bil sicer prav lahko informiral; ali tedaj bi mu bilo težje lagati. Adlerjev govor je bil epohalen in vsi količkaj objektivni listi priznavajo to. Da ga radi tesno odmerjenega prostora ne moremo objaviti, nam je resnično žal. A da pokažemo »Narodovo« resnicoljubnost, citiramo nekatera mesta. Pred vsem bodi povedano, da tistih besed, ki jih navaja liberalno glasilo, sploh ni rabil. Dejal pa je med drugim:

Nemci pravijo, da se boje za svoj narod. Nemci v tej zbornici pa vendar ne morejo trditi, da predstavljajo nemški narod in tako se razkrinka strah za nemški narod kot strah pred nemškim narodom. Nemško meščanstvo ima dosti povoda, da se enostavno sramuje pred češkim. Zakaj neki morajo Nemci vedno pred celim svetom pokazovati, da se zaperstavljujejo zastopniki njih meščanstva, ki stoje še zmiraj pod protekcijo visokega plemstva, vsakemu političnemu napredku z zobmi in z nohti? ... Načelno stojimo na stališču popolnoma enakih volilnih okrajev po ljudskem šteju; ker pa vemo, da ne bode moč, doseči to, pravimo: kar je pametno, temu se udamo. In za razdelitev volilnih okrajev imamo tudi utemeljitev,

ki je seveda nekaj družega, kakor glasoviti davčni zneski. Ako sprejmemo večje volilne okraje na vzhodu, kakor v nemških in čeških mestnih in industrialnih okrajih, storimo to lahko z mirno vestjo, ker s tem samo eskompitiramo bližnjo bodočnost. Ako vzamete danes na Dunaju, v Brnu, v Kladnem, v Plzenju, v Libercu 61.000 prebivalcev za podlogo enega mandata, kakor v kakšnem čisto agrarnem okraju na vzhodu ali na jugu, imate že pri prihodnjih, gotovo pa pri drugih volitvah največjo krivičnost na škodo industrialnih delavcev in meščanskega prebivalstva. Razume se, da se mestna in industrialna središča veliko hitreje pomnožujejo, kakor drugi deli.

In radi napada dr. Adlerja. Ali morda to, kar je govoril, ni resnično? Nemčija dokazuje to. In če je resnično, je bil napad eo ipso neumestn in vsled skrajno nizkotnega tona infamen. Ali v poštev prihaja še nekaj družega. «Narod» je vendar neprenehoma zatrjeval, da je njegova naloga, braniti interese mestnega prebivalstva. Adler pride, govori v interesu mestnega prebivalstva — kajti da ni mogel naštetih vseh mest in industrialnih centrov države, kapirajo menda tudi v Knafllovih ulicah; da velja za Ljubljano, za Idrijo, za Zagorje, za Trbovlje, Jesenice, Nabrežino, kar velja za Plzenj, Kladno i. t. d., je samoposebi umevno — govori v interesu mestnega prebivalstva, in «Narod» ga zato obrekuje. In ker govori z največjim spoštovanjem o češkem kulturnem delu, ker obsoja nemški «državni, uradni in zatiralni jezik», ga imenuje «Narod» nemškega šovinista! Ali vse le zato, da se končno zopet lahko zaleti v splošno in enako volilno pravico? Ali pa zato, da dokaže popolno izgubo zadnjega ostanka logike? Na vsak način: «Osa» je poleg «Naroda» popolnoma nepotrebna.

O ljubljanskem bordelu je bila pretečeni teden razprava pred deželnim sodiščem, ki je končala s tem, da je bila obtožena „madame“ Löwy obsojena radi oderuštva. Slike, ki jih je ta razprava pokazala, so grozovite, ali nove niso. Vsem „merodajnim faktorjem“ je znano, da se v dvajsetem stoletju kupčuje z živim ženskim mesom, da se dekleta prodaja kakor vole in konje za toliko in toliko sto kron, da se jih odira neusmiljeno; ali naša moralična družba ima samo prezir za „padle“ stvore, ki niso nič družega, kakor njena žrtev. Naši klerikalci izrabljajo to priložnost, pa grozno kriče. A prav nič pravice nimajo. Kajti klerikalizem je ena najmočnejših opor prostitucije in vsako zavijanje oči nad to institucijo je hinavsko. Prostitucija ima razne vire in razne oblike. Ne stanuje samo v „toleriranih bišah“, temveč tudi v palačah in visoko spoštovanih družinah in še marsikje. Prostitutka ni samo žena, ki se podaja danes temu, jutri onemu za par kron, marveč tudi tista elegantna dama, ki se je brez ljubezni podala bodisi za celo življenje gospodu A. ali B. za mnogo tisoč kron, za socialni ugled ali za kaj družega. Prostituiranja za denar je kriva kapitalistična uredba naše družbe, socialna beda žen in mož; kriv ga je pa tudi klerikalizem s svojim celibatom, z nerazdružljivostjo zakona in z nenaravnimi «moralnimi» nauki. Protestirati proti ustanovitvi bordela, pa braniti vse razmere, ki vstvarjajo prostitucijo, to je protislovje, ki so ga zmožni samo v klerikalni morali vzgojeni ljudje. Reformirati družbo na temelju popolne pravičnosti, torej na temelju socializma, pa izginejo bordeli in prostitucija.

Dopisi.

Sušak, 3. decembra. Tudi na Hrvatskem se pokazujejo znamenja novega življenja. Za zastupljenje hrvatske politike so sicer skrbela desetletja. Khuen-Hedervaryjeve vlade, katere naslednica, Pejačevićeva, ni pravzaprav nič boljša, skrbela je za to brezbriznost in korupcija v opoziciji, frazerstvo naših voditeljev in neverjetna površnost. Vendar pa se sedaj obrača na bolje. Socialna demokracija se je povzdignila v zadnjem času bolj kakor poprej v desetletjih in tudi med mlajšo inteligenco je opazovati resnosti in delavnosti. Hrvatska napredna stranka, časopisi kakor „Pokret“ v Zagrebu, „Novi List“ na Reki, pričajo nekak preporod, ki ga je z veseljem pozdraviti. Deloma vsled notranjega razvoja socialne demokracije, deloma seveda tudi pod vtiskom dogodkov na Ruskem, na Ogrskem in v Avstriji, se razvija tudi na Hrvatskem zanimivo, intenzivno gibanje za splošno volilno pravico.

Danes je bil na Sušaku shod, ki se je pečal s tem vprašanjem. Z veseljem lahko konstatiramo, da je bil izvrstno obiskan; dvorana v „hotelu Sušak“ je bila polna. V predsedništvo so bili z akklamacijo izvoljeni sodrugi Beličević, Radakovič in Chlitka. Poročal pa je sodrug Vitomir Korač iz Zagreba. Prvi del njegovega izvrstnega govora je bil posvečen domačim hrvatskim razmeram, ki jih je temeljito analiziral, pri čemur je vzel zlasti madjarone in frankovce v delo. Pojasnil je potem stališče socialne demokracije napram političnim razmeram v deželi in tukaj se je dotaknil tudi znane reške resolucije. Hrvatski socialni demokratje jo smatrajo ravno tako kakor slovenski, za napako, ker so se njeni začetniki podali v zvezo z ogrsko koalicijo, ki je sovražnica splošne in enake volilne pravice. Sodrugi Korač je pa tudi izjavil, da ni umestno, vzdigavati proti tej resoluciji takega viharja, kakor delajo frankovci, klerikalci in Radičeva stranka. Kar obsega reška resolucija, je vprašanje taktike; na drugi strani pa stoje skrajno škodljiva načela z madjaroni združenih krivih opozicionalcev. Končno je govoril potanko o splošni volilni pravici. Govoril je še sodrug Jelenčič, potem pa je sodrug Beličević zaključil shod, na katerem je bilo nad tisoč udeležencev. — Omenim naj, da je gibanje, ki je sedaj začelo na Hrvatskem, posebnega pomena. Vprašanje splošne volilne pravice je na Hrvatskem, kjer ima komaj 2½ odstotkov vseh prebivalcev volilno pravico izvanredno važno. Ali boj bode tem težji. Kajti na vlado in na večino v saboru ni računati na noben način. Pri sedanjem volilnem sistemu odločujejo pri volitvah skoraj po vseh okrajih uradniki, ki so popolnoma odvisni od vlade in grozno terorizirani. Na to, da bi zmogala pri takih volitvah le poštena meščanska opozicija, ali pa da bi dobila vsaj nekoliko uplívno število mandatov, ni niti misliti. In če predlaga Frank v tem saboru zahtevo po splošni volilni pravici, je to navadna komedija, ker dobro vé, da pojde njegov predlog v teh razmerah v koš. Če se hoče kaj doseči, je treba po celi deželi dobiti drugačen politični zrak. Vse, kar se govori o neodvisnosti poslancev, o zaježovanju zunanjih uplívov, je votla fraza. Ako hočejo biti poslanci res ljudski zastopniki, je popolnoma naravno, da mora nanje delovati uplív ljudstva; saj ne sedé v saboru, da bi zastopali sami sebe. Ta zunanji uplív pa je šele ustvariti in tako ga je treba okrepčati, da se bodo poslanci in vlada morali ozirati nanj. V tej smeri je socialna demokracija začela že veliko akcijo. Imela je shode v Zagrebu, v Karlovcu in drugod — in zrak se res že izpreminja. Da pa bode treba porabiti tudi še druga sredstva, je popolnoma gotovo in stranka se pripravlja s tem, da kolosalno povzdiguje svoje organizacije. Ona zida od temelja.

Umetnost in književnost.

Koledar za slovenske delavce za leto 1906 je dokončan in se že razpošilja. Zaloga je precej velika, vendar pa prosimo, da ga vsi tisti, ki za nameravajo naročiti, naroče nujno. Hoteli smo prirediti več vezav za koledar, a ker se je oglasilo precej odjemalcev, smo določili vseeno ceno na 72 h v platno vezanemu izvodu, v usnje pa 1 K. Ako se jih naroči vsaj 10 skupaj proti gotovini, pošljamo franko; na vsakih 20 izvodov enega povrh. Pri posameznih naročilih prosimo naročnike, da pošljejo denar naprej in za poštnino 10 h, ker bi bil sicer koledar predrag, če bi ga pošljali po poštnem povzetju. Koledarje v usnje smo vezali le toliko, kolikor jih je bilo doslej naročenih. Naročila sprejema sodrug Ivan Mlinar, Ljubljana, Krakavski nasip 16 in posreduje pa tudi upravništvo tega lista.

Jugoslovanski almanah baje še ni padel popoloma v vodo, kakor poročajo v „Slov. Narodu“. Sedaj pripovedujejo Srbi, da še ni izšel, ker bolgarski književniki še niso poslali prispevkov. Čudno, ravno tako se je pred par meseci slišalo, da ni prišlo slovenskih rokopisov. Ko so pa slovenski pisatelji izvedeli to in povedali, da je trditve neresnična, je počasi prilezlo priznanje, da Srbi nimajo denarja. Sedaj prorokujejo, da izide almanah prav kmalu, ker so baje bolgarski pisatelji obljubili,

da pošljejo rokopise, če jih pa ne bi poslali, pa izide almanah brez njih. Obljubiti je lahko, verjeti je težje.

Slovenska opera. Pretečeni teden je gostoval ljubljanskemu občinstvu dobro znani tenorist gospod Camarotta v Verdijevi „Aidi“ in v „Trubadurju“ istega skladatelja. Slišali smo ga v zadnji operi. Italijanske partije se Camarotti najbolje prilegajo in zdi se nam, da jih tudi najrajši poje. Z Manricom je imel res velik uspeh. Njegov glas je še vedno enako svež, gibčen in močan, a česar ni ravno najti pri vseh tenoristih: V vseh legah je enako prijeten. Simpatično je njegovo petje, ker ne pokazuje nikoli napora in ne podpira stopnjevanja glasu in visokih tonov z gestami, ki se jim vidi, da so samo neokretno pevsko sredstvo, ki pa navadno silno ovirajo naravno igro. Njegov nastop je sploh ležeren, kar samo po sebi dobro upliva. Žel je mnogo aplavza in solo-sceno v dvorani je moral ponoviti. Izvrstno disponirana je bila gospa Skalova; njen glas je bil poln, siguren in zvonek, pela pa je z nervo, da je bilo veselje. Gosp. Stolzova je bila dobra; v tercetu v ječi sicer ni prišla njena arija do popolne veljave, mnogo boljša pa je bila v duetu z Manricom v ciganskem taboru. Za mater je bila pač v maski malo premlada, in njena hoja na pozornici še vedno moti. Gosp. Ouřednik je pel jako dobro, igral pa je v „Pikovi dami“ bolje. Vse hvale vreden je bil nastop gosp. Betteta.

Ali se ne bi dalo inscenirati tudi kaj novejšega? Vsa čast Verdiju; visoko ga cenimo. Ali „Tam na grmadi so jo sežgali“, pa godba, ki vabi noge neodoljivo na ples, to vendar še ni vrhunec glasbene umetnosti. Kakor tudi cela roparskoviteška romantična historija ni vzor dramatičnega libreta.

Slovensko gledališče. Novost: Bozděchova napoleonska komedija „Sveta vladar v škripcih“. Gospod Lier je menda zaljubljen v ulogo tej veseli igri, drugače ne razumemo, čemu je preložena. Navadno bazarno blago, antikvirano. In predstava — rajši molčimo. Upanje, ki ga je porodil začetek sezone, umira polagoma.

Naši zapiski. Zadnja številka tekočega letnika „Naših zapiskov“, edine slovenske socialne revije, je izšla s sledečo vsebino: Naprej na delo! — D.: O mlajši generaciji slovenski. — Gvidon Sajovic: Nekoliko črtic o človeškem pokolenju. (Konec). — Pregled: Politika. (r), Socializem (Abditus). — Književnost: Josip Regali «Reliefi»; Piščalka. — Naročila sprejema upravništvo „Naših zapiskov“ v Ljubljani.

Listnica upravništva.

Čenjenim naročnikom. Vsled tehničnih zaprek smo dobili en del naklade zadnje številke tako pozno, da smo list nekaterim odjemalcem razposlali lahko šele v ponedeljek. Prosimo jih, naj vzamejo to na znanje, pa naj oproste.

Društvene vesti.

Predavanja „Akademije“ v Ljubljani. Predavanja „Akademije“ so se to sezono pričela. V nedeljo dne 19. novembra je predaval inženir g. J. Turk o osnovnih pojmih iz kemije. Predavatelj je po našem mnenju popolnoma razumel svojo nalogo, kajti razvideti je bilo iz njegovega govora, iz demonstracij, iz kemične eksperimentacije, da hoče dokazati občinstvu, ki ga je imel pred seboj precejšnje število, kaj je življenje in kje je vzrok življenja v naravi. Kemičnih terminov sicer naše občinstvo ne razume, ali predavatelj je resumiral tako krasno in poljudno sicer nekoliko prekratko svoj referat, da je mogel poslušalec, ki je prej videl kemiške procese, tudi res razumeti, kaj je energija, ki je vzrok in vir življenja. Prav po mnenju tega predavatelja si mislimo poljudna predavanja. Namen poljudnih predavanj za naše občinstvo iz pedagoških razlogov ne more biti znanje ali natančno poznavanje ved, nego le njih razumevanje v obče. O predavanju dne 25. novembra je poročal naš list zadnjič. Jako zanimivo temo si je izbral za nedeljo dne 3. decembra dr. Demšar. Predaval je o spolnih boleznih z ozirom na zakon. Predavatelj se je

lotil torej snovi, ki je težko (?) govoriti o njej zaradi tega, ker smo vzgojeni napačno. Gospodu predavatelju pa lahko namignemo, ki je sicer predaval poljudno, da bi bil obravnaval snov lahko mnogo bolj energično, bolj „brezobzirno“, nego jo je.

Predsodki se morajo umakniti človeštvu in ne človeštvo njim. Vsekakor tvori anatomska pri opisu spolnih bolezni podlago referatu; važno je pa tudi to, kar je predavatelj povedal mimogrede: glede posledic in glede uapačnega umevanja spolnih bolezni. Na vrsti sta bila gonorrhöa (triper) in mehki šanker. Predavatelj je obljubil, da bo ob priliki govoril še o drugih spolnih boleznih. (To je želeli.) — Za delavce je vstop k predavanjem prost, sicer je vstopnina 20 h. lj.

Organizija

je podlaga vsakega boja. Brez organizacije je vsaka zmaga nemogoča.

Delavci!

Spominjajte se na to v sedanjem bojevitnem času! Delavec, ki ni organiziran, škoduje več, kakor odkriti nasprotnik.

Kavarna „Unione“

preje „Tedesco“

se priporoča cenjenim s drugom najtopleje. Na razpolago so vsi važni in slovenski, italijanski in nemški listi. Vse pijače poceni. Napitnina je izključena.

Prva kooperativistično urejena

gostilna

v ulici S. Giovanni v Trstu.

Izvrstna vina. Dalmatinska vina, direktno od organiziranih sodrugov v Dalmaciji. Vedno dobra kuhinja. Na razpolago »Rdeči Prapor«, »Arbeiter-Zeitung« in »Laboratore«.

„HOTEL BALKAN“ TRST

— Piazza della Caserma —

3 minute od južnega kolodvora in poleg pošte s 60 moderno opremljenimi sobami.

Restavracija — Dunajska kuhinja — Kavarna.

Za goste hotela posebna restavracija v I. nadstr.

Dvigalo. — Električna razsvetljava. — Kopališča.

Shajališče tujcev.

Franjo Dolničar, hotelir.

Zaloga in tovarna

pohištva vsake vrste

Alessandra Levi Minzi-ja

Trst — Piazza Rosario 2 — Trst

(šolsko poslopije).

Bogat izbor v tapeterijah, zrcalih in slikah. Ilustriran cenik gratis in franko vsakemu na zahtevo. — Cene brez konkurence. — Predmeti se postavijo na brod ali železnico, ne da bi se za to kaj računalo.

Naši zapiski

Edina slovenska revija.

Uredništvo in upravnništvo v Ljubljani.

Naročnina: Za celo leto K 2.80, za pol leta K 1.40, za četrt leta 70 vin.

Ravnokar je izšla

Prešernova številka.

Uredil dr. Ivan Prijatelj.

Ta številka obsega tri pole v ličnih platnicah, ima 3 slike in sledečo vsebino: Ivan Cankar: Še en simbol. — Oton Zupančič: Visavis. — Dr. Ivan Prijatelj: Prešernov spomenik v Ljubljani. — Josip Regali: Zajčev Prešeren kot spomenik. — Dr. Ivan Prijatelj: Drama Prešernovega duševnega življenja. (Predavanje v „Akademiji.“) — Etbin Kristan: Krst pri Savici. — Albin Prepeluh: Prešeren je ljudski pesnik. — Dr. L.: Aforizmi. — Dr. Ivan Prijatelj: Od uredništva.

Prešernova številka „Naših zapiskov“ stane za naročnike 48 vin., za nenaročnike 80 vin.

„Drama Prešernovega duševnega življenja“, predavanje g. dr. Ivana Prijatelja ob odkritju Prešernovega spomenika v Ljubljani, je tudi izšlo v posebnih od-tiskih iz „Naših zapiskov“ in se dobivajo po 40 vin. pri upravništvu „Naših zapiskov“ v Ljubljani.

Žepni koledar za slovenske delavce

izide vsled nepričakovanih zaprek prihodnji mesec. Okrašen bode s tremi slikami. Vsebina bode jako bogata in poučna.

Cena: V usnje vezan 1 K, v platno vezan 80 vin., v polplatno vezan 72 vin.

Naročila se pošilja na naslov: Ivan Mlinar, Ljubljana, Krakovski nasip 16, ali pa na upravnništvo „Naših zapiskov“, Ljubljana.

V založbi „Naših zapiskov“ se še dobi:

8. številka III. letnika: Nekaj kulturnih zavodov slovenskih, po 24 vin.

10. in 11. številka III. letnika: Prešernov spomenik, obsežajoča 48 strani, z lepim ovitkom, za naročnike po 48 vin., sicer franko po 80 vin.

I. S. Machar: Magdalena, povest v verzih, poslovenil A. Dermota, po 2 K.

Abditus: Občina in socializem, 70 vin.

P. Mihalek: Iz nižin življenja, 1 K.

Za agitacijo pripravne so brošurice:

Vun z volilno pravico (po 4 vin.)

Program socialne demokracije (po 4 vin.)

Zvišanje duhovskih plač (po 10 vin.)

Ako se jih naroči več, se dovoljuje rabat po dogovoru.

Vseučiliška predavanja po 10 vin. (brez pošt-nine).